

At sømme en (stadig blævrende) budding fast til væggen

Redigeret af Mikkel Thorup (red.). At tænke globalt Globalisering, sociologi og politik. Hans Reitzels Forlag 2004. 305 sider. Pris 140 kr

af Klaus Holleufer

//Kun metafysik foregiver evig gyldighed. Samfundsteorier forudsætter ikke eviggyldige svar. I stedet står og falder deres værdi med relevansen af de spørgsmål de tillader os at stille." Således formulerer Manuel Castells i artiklen "Globalisering, videnssamfundet og netværksstaten: Poulantzas ved årtusindskiftet" dels en begrænsning af samfundsvidenskabernes teoretiske ambitionsniveau i forhold til gyldighed over tid; dels et kvalitetskriterium for samfundsvidenskabelige teoretiseringer af samtiden. Artiklen er at finde i sin danske oversættelse i antologien *At tænke globalt. Globalisering, sociologi og politik*, og kan stå i anmelderens tjeneste i en afgrænset diskussion af de udvalgte sociologers artikler i antologien.

Der er imidlertid tale om en bog, der bestræber sig på meget mere end blot at servere fem oversatte artikler om globalisering fra sociologiens sen/postmoderne kongerække, og derfor er det - for at yde bogen retfærdighed - på sin plads først at foretage nogle mere generelle betragtninger.

Bogen består som antydnet af fem oversatte artikler eller uddrag forfattet af henholdsvis Zygmunt Baumann, Ulrich Beck, Pierre Bourdieu, Manuel Castells og Anthony Giddens. Artiklerne berører alle globalisering - som fænomen og/eller som ideologi. Hvert kapitel er foruden primærteksten forsynet med en god introduktion til den pågældende sociolog, hvor de vigtigste teoretiske pointer præsenteres og placeres i forhold til globaliseringsbegrebet. Fælles for de udvalgte tænkere er nemlig, at globaliseringsbegrebet indgår som del i et mere omfattende teorikompleks, der har til opgave at beskrive vores (post/sen)moderne verden.

Fokus i udvalget af artikler er rettet mod forholdet mellem nationalstat, demokrati og politikens mulige former - og muligheder i det hele taget - under indtryk af globalisering. Dette udgangspunkt giver dels anledning til en mængde spændende diskussioner og pointer; dels gør det navigationen i den ellers ofte kaotiske tilstand i globaliserings-litteraturen betydelig lettere.

At sømme en (stadig blævrende) budding fast til væggen

Spørgsmålet er så, om det ikke er omsonst at tage et gennemtærsket emne som globalisering op igen i 2004. Er der ikke sagt det, der skulle siges om globalisering i løbet af 1990'erne?

Svarene lyder i kortest tænkelig form: Nej og nej. Som Mikkel Thorup i introduktionen antyder, giver det mening at tale om en "anden bølge" indenfor globaliseringsteorien; en bølge hvor teoretiseringen af globaliseringen er blevet mere nuanceret end blot en enten positiv eller negativ vurdering af en globalt galoperende neoliberal økonomi. Ikke fordi globalisering ikke længere er uadskillelig fra en liberalisering af de økonomiske markeder og et vist pres på nationalstaterne. Et for-finnet, mere sammensat og ikke mindst mere modsætningsfyldt begreb om globalisering - foranlediget af præciserede analyser inden for diverse fagområder - må imidlertid være at foretrække i forhold til et teoriapparat, der slet og ret sætter globalisering lige med en (neo)liberaliseret verdensøkonomi. For at trække på Becks formulering: hvis det at beskrive globalisering er som at sømme en budding fast til væggen, vil dette projekt sandsynligvis ikke være særlig vellykket med ét stort og efterhånden rustent teoretisk søm.

Afhænger kvaliteten af samfunds-videnskabelige teorier af relevansen af de spørgsmål, de tillader os at stille, må det være i denne disciplins interesse at udvikle forståelsen af globalisering og udvide blikket for mulige samfundsmæssige problematikker i den forbindelse. De udvalgte artikler rammer i de fleste tilfælde bogens ambition om at nuancere og videreudvikle globaliseringsbegrebet og formår at brede paletten ud således, at andre end rent økonomiske problematikker kommer på banen.

Bourdieu's bidrag – en tale afholdt ved modtagelsen af *Ernst-Bloch Preis der Stadt Ludwigshafen* 1997 samt en dialog med den tyske forfatter Günter Grass - er måske en undtagelse her. Det er nok primært på baggrund af Bourdieus begreb om *doxa*, at han negligerer muligheden for at se globalisering som andet og mere end en neoliberal ideologi, der har haft held med at etablere sig som dominerende diskurs – *doxa*. Herved overses de inhærente potentielle modstrømme (eksempelvis lokalisering, tribalisme og identitetspolitik) i globaliseringen som fænomen, der er medtænkt og behandlet i de øvrige bidrag. Inden for rammerne af Bourdieus "doxikalske" diagnosticering kan hans kritik, og for så vidt hele den kritiske globaliseringslitteratur generelt, ikke få status som andet end anomalier, hvilket jeg anser for utroværdigt den store mængde af globaliseringskritik taget i betragtning. Stort bedre bliver det ikke i dialogen mellem Bourdieu og Grass. Ofte minder det mest af alt om den del af Platons dialoger, hvor Sokrates endelig har knækket modstanderen, og de bare lige mangler at få det sidste talt på plads.

Baumann er ikke udpræget nuanceret i sine fremtidsudsigter. Det

[2]

At sømme en (stadig blævrende) budding fast til væggen

er måske ikke overraskende, at en tænker, der ser Holocoast som udkrystalliseringen af modernitetens iboende instrumentaliserende logik, tager en udpræget pessimistisk drejning, når den formålsrationelle modernitet så at sige accelereres eller radikaliseres af den opløsende, postmoderne globale kapitalismes underminering af et politisk handledygtigt centrum. Baumann har dog den kvalitet, at han i og med begrebet "glokalisering" har et godt blik for dobbeltheder i globaliseringsprocessen. Globalisering betyder ikke blot (kapitalens og elitens) mobilitet, men for de svageste (og langt de fleste) i lige så høj grad en bundethed til det lokales præmisser. Globalisering betyder altså også opdyrkelsen af lokale identiteter. I den forbindelse har Baumann også nogle interessante samtidshistoriske overvejelser omkring det paradoksale i, at statens suverænitet på den ene side svækkes mens idéen om statsdannelse i visse områder på den anden side synes at være på fremmarch.

Baumann peger i overvejende grad på de forarmende (økonomiske og psykologiske) konsekvenser af globaliseringen, men jeg savner imidlertid overvejelser omkring muligheden for transnationale politiske fællesskaber, indenfor hvilke forpligtelsen på lighed og opgradering af vilkårene for de dårligst stillede er et overvejende element. Spørgsmålene om hvordan de verdensomspændende ulighedsproducerende dimensioner af globaliseringen reduceres, kan synes svært at besvare indenfor nærværets etik, som i introduktionen til Baumann – skrevet af Michael Hviid Jacobsen - fremhæves som det lys, der trods alt kan anes for enden af tunnelen hos Baumann.

Her byder især Beck og Giddens til gengæld ind. Beck argumenterer i artiklen "Det kosmopolitiske perspektiv: en sociologi for det andet moderne" inden for rammerne af det måske velkendte risikosamfundsbegreb, og slår til lyd for såvel et teoretisk samfundsvidenskabeligt paradigmeskifte som et omslag i den praktiske politiske strategi. Globaliseringsprocesser og globalitet kan ikke analyseres tilstrækkeligt inden for det forældede nationalstatsparadigme; ligesom nationale politikere bliver nødt til at navigere i forhold til at være del af et globalt risikofællesskab.

Beck, der generelt skriver rigtig godt, tegner et enkelt, men fremragende billede på kapitalens dominans versus stat og arbejde, der kun kan forstås som en opfordring til politikken om at komme ind i kampen: Før legede kapital, arbejde og stat sammen i en sandkasse (nationalstaten), hvor de hver især - under institutionaliserede konfliktregler - forsøgte at spolere hinandens sandkager, men "... nu har erhvervslivet fået en gravemaskine og er i gang med at tømme hele sandkassen. Fagforeningerne og politikerne er på deres side blevet udelukket fra den nye leg og sidder smækfornærmet og kalder på mor." På den praktiske dimension udmærker Beck sig altså ved at ville

[3]

At sømme en (stadig blævrende) budding fast til væggen

genintroducere magten og det politiske i globaliseringen. Dermed slår Beck også til lyd for en markant anderledes og meget mere "afmoraliseret" politisk tilgang end Baumann. Beck medtænker imidlertid også andet end global kapital i sit risikobegreb og peger således på miljø og terror som væsentlige elementer i det globale risikofællesskab, der tænkes at udgøre rammen og referencepunktet for det kosmopolitiske projekt i det andet moderne.

Giddens placering i globaliserings-debatten markeres ved hjælp af tekstuddraget "At tage globaliseringen alvorligt", der er hentet fra bogen *The Third Way and its Critics*. Ligesom Beck spørger Giddens ind til politikken muligheder under indtryk af globalisering. Hvor Beck lancerer det kosmopolitiske projekt som løsenet, præsenterer Giddens projektet "Den tredje vej" som et (nationalstatsligt) politisk alternativ til socialismen og en styringsmulighed i forhold til den rå globaliserede kapitalisme. Hos Giddens kan nationalstaten altså stadig anses som en potent politisk aktør, hvilket skaber en interessant dialog mellem "Den tredje vej" og Becks kosmopolitiske projekt.

Om man bifalder Giddens (og i den forbindelse hans indflydelse på Tony Blairs politik) eller mener han har solgt ud, og giver den globale kapital en alt for blid medfart, så giver bogen under alle omstændigheder mulighed for et teoretisk bekendtskab med en af de sociologer, der i moderne tid har haft størst politisk indflydelse. Blairs implementering af Giddens forsyner desuden diskussionslystne politisk og sociologisk interesserede med et stykke empirisk praktiseret "globaliseringsteori-budding".

Indtil videre er Manuel Castells blevet forbigået. Det skyldes ikke mindst, at hans bidrag "Globalisering, videnssamfund og netværksstaten: Poulantzas ved årtusind-skiftet" er svært at placere i forhold til de øvrige artikler. Castells tager udgangspunkt i Nicos Poulantzas' statsteori og forsøger at videreudvikle denne i en mere tidssvarende retning. Ofte er det imidlertid svært at afgøre om Castells er ude i profeti, diagnose eller reelle udspil til, hvordan vi håndterer globalisering.

Der er momentvise gode (eller gennemskuelige) analyser i artiklen, der kaster interessante problemstillinger af sig. Her kan blandt andet nævnes den statsligt iværksatte frisættelse af de globale kræfter, der nu er ved at tvinge stat og demokrati i knæ. Staten beskrives her som værende under såvel eksternt som internt pres. Det eksterne pres skyldes ikke mindst den frisatte globale kapital, der tvinger staten til at svinge en række af sine velfærdsmæssige forpligtelser. Heraf følger et skifte i borgernes loyalitetsforhold væk fra staten og hen imod mere lokale og mindre omfattende kollektive modstandsidentiteter – det interne pres.

Desværre glider overblikket én af hænde når det hele skal bringes

[4]

At sømme en (stadig blævrende) budding fast til væggen

sammen i den store (netværks)teoretiske syntese. Her munder det ofte ud i et uoverskueligt virvar af strømme og processer, hvor mennesket beskrives som halvt menneske halv proces, informationsstrøm, mediesystem og computermedieret kommunikation.

Derfor er det vigtigt med en god introduktion til Castells, og den får vi heldigvis også fra Mikkel Thorup. Det er dog lidt ærgerligt, at den ambivalens, der præger Castells syn på globalisering - og som kvalificerer Castells i forhold til eksempelvis Bourdieu - henvises til en fodnote.

Til gengæld er det rart med en kritisk anmærkning mht. Castells under-teoretisering af det politiske i Thorups introduktionskapitel.

Dette er en kritisk pointe, der kan gøre sig gældende for flere globaliseringssteoretikere end Castells. Alt for ofte ender analyserne i et vildnis af anonyme strømme og politisk ansvarsforflygtigelse. En ting synes imidlertid sikkert i denne rodebutik: staten må se sig henvist til det (falske) "gyldnespændetrøje-dilemma": enten genereres overvældende økonomisk vækst af en gennemliberaliseret politisk økonomi eller også vælges en økonomisk uholdbar politisk opprioritering af velfærd. Det dikterer globaliseringen.

Her udmærker bogen *At tænke globalt* sig netop ved at bestræbe sig på at tegne et mere nuanceret billede af globaliseringen, der giver anledning til en lang række spørgsmål: Skal globalisering udelukkende tænkes i økonomiske termer? Skal Globalisering ikke snarere skrives med småt og i flertal – globaliseringer? Kan politik ikke tænkes i andre sammenhænge end nationalstaten? Er nationalstaten død? Overlever den måske i en anden form end den hidtil kendte? Er det lokale ikke et lige så vigtigt moment som det globale i globaliseringen? Er problematiseringen af den neoliberale models konsekvenser ikke en indikation på, at den neoliberale variant af globaliseringen ikke nødvendigvis er en uomgængelig og totalt dominerende diskurs? Skabes der i og med globalisering ikke i lige så høj grad "mod-diskurser"? Eller skal vi indstille os på, at vi med den næste generation af (knap så "erkendelsesmæssigt privilegerede") sociologer går en indskrænkning af evnen til at tænke globalt i møde?

Dette er nogle af de overvejelser læsningen af *At tænke globalt* har kastet af sig. For andre vil det måske være andre problemstillinger, der træder kraftigst frem. Et er imidlertid sikkert: der er overordnet set tale om en inspirerende og læseværdig bog, der er anvendelig både som introduktion til den nyere litteratur inden for globaliseringsdebatten og som afsæt for diskussioner blandt mere drevne fagfolk.